

A BOLDOGABB CSALÁDOKÉRT – CSALÁDI ÉLETRE NEVELÉS (CSÉN) ISKOLAI PROGRAM

LEHETŐSÉG A CSALÁD ÉRTÉKÉNEK MEGŐRZÉSÉRE

HORTOBÁGYINÉ NAGY ÁGNES

Hangsúlyozzuk, hogy korunkban nem a család, hanem az értékrend van válságban, s éppen a család lehet a kivezető út ebből a nehéz helyzetből. Úgy tűnik, hogy a nevelés tekinthető a legfontosabb és leghatékonyabb eszköznek a családbarát szemléletmód és az emberi élet tiszteletének kialakításában.

*„A mai magyar fiatalokban kétféle törekvés található.
Egyfelől vágyódnak a családalapításra, arra, hogy gyermekeik legyenek.
Másfelől nem tudják, hogyan boldoguljanak a világ sokféle kihívása között.
Szeretnék megőrizni függetlenségüket, ösztönösen félnek azoktól a köötöttségektől,
netán konfliktusoktól, amelyek együtt járnak
a házassággal és a gyermekneveléssel.”*

(A Magyar Katolikus Püspöki Kar körlevele 1999 karácsonyán)

A fiatalok a mai világ forgatagában sok és szélsőséges ellentmondással találják szembe magukat. Nehezen tudnak eligazodni és jó döntéseket hozni a különböző élet-helyzetekben, mert kevesen kapnak hatékony segítséget és követendő mintát saját családjukból. A házasságot általában elavult intézménynek tartják, félnek az elköteleződéstől, felkészületlenül alapítanak családot, gyakran hiányzik belőlük az átgondoltság és a tervszerűség. Napjainkban érzékelhető, hogy egyre jellemzőbbek a rövid ideig tartó párkapcsolatok, sokan az ideiglenes együttélési formákat választják, a házasságkötést és a gyermekvállalást halogatják. Kevesebben kötnek házasságot, ugyanakkor a megkötött házasságok könnyebben felbomlanak, mint korábban. A házasságok több mint fele válással végződik. A családok széthullásának korát éljük. Nehezíti természetesen a fiatalok helyzetét az is, hogy a család értéként való jelenléte a társadalomban csökken, előtérbe kerül a sikerorientáltság, a karrierszemlélet. A fogyasztói szemlélet egy megváltozott értékrendet kínál. A médián keresztül erőteljesen árad a fiatalok felé a könnyed életre, alkalmi kapcsolatokra és szabados szexualitásra való buzdítás. Ugyanakkor megjelenik az abortuszról, a szexuális úton terjedő betegségektől, kiemelten az AIDS-től való félelem is. Nagy szakadék érezhető a bátorítás és a félelemkeltés között.

Ilyen hatások által befolyásolva kell, illetve kellene az ifjúságnak tájékozódni a világban, és megtalálni a helyes utat a boldog családi élet megvalósítása felé.

A családi életre nevelés legfontosabb szinterei: az otthon és az iskola

„A »jövők« most ül az iskolapadban, most tanítjuk meg nekik, hogy hogyan éljenek, mi a fontos az életben, mi igazán értékes, hogyan bánjanak egymással, az idősekkel, a fogyatékos emberekkel, a roma származású személyekkel, és más hátrányos helyzetben élőkkel.”

Mivel sokféle hatás éri a fiatalokat, nekünk is több oldalról kell közelítenünk, ha a harmonikus családi életük felé szeretnénk segíteni őket. E feladat megoldásának egyik lehetséges útjának gondoljuk a *családi életre nevelés* szervezett megjelenését az iskolában, de mindenképpen a szülők bevonásával. Természetesen a családi életet a családban lehet igazán megtanulni, hiszen ez a személyes kötődések elsődleges színtere. A család szeretetteljes gondoskodása, biztonságot adó légköre egyszerűen nélkülözhetetlen. De mivel korunkban a családok jelentős része egyre kevésbé tudja betölteni rendeltetését, ezért egyre nagyobb feladat hárul az iskolákra és más nevelő intézményekre, szervezetekre. *A család és az iskola szoros együttműködésére van szükség*, hiszen közös felelősségünk, hogy a felnövekvő generáció boldogabb családi élet kialakítására legyen képes. Ha a családok nem tudnak jó példát mutatni gyermekeiknek, különösen fontos, hogy a fiatalok jó mintát lássanak, kapjanak az iskolában hiteltel családok által.

Több iskola vezetője kifejezte felénk, hogy nevelési koncepciójukhoz családi életre nevelés programunk szervesen kapcsolódik, igénylik annak rendszeres megjelenését intézményeikben. Az iskolákkal olyan együttműködés bontakozott ki, mely lehetőséget biztosít számunkra havi gyakorisággal, általában osztályfőnöki órák keretében, több éven át követve a diákokat, a gyermekekkel/fiatalokkal való foglalkozásra. Ez lehetőséget nyújt számunkra a diákokkal, szüleikkel és a nevelőkkel való hosszú távú együttműködésre. Az összefogás reményeink szerint megalapozhatja a fiatalok harmonikus családi életre való felkészülését.

Nevelőmunkánk hatékonyságát a *szülők* programunkba való bevonásával is növeljük, hiszen a családi légkör határozza meg a fiatalok családszemléletét. A szülőkkel való együttműködés formái között a szülői értekezleten történő tájékoztató megjelenésünk és a szülői foglalkozások szerepelnek.

Tapasztalatunk szerint az iskolákban a magas szintű oktatás mellett háttérbe szorul a családi hivatásra való felkészítés. Ez azért különösen súlyos gond, mert a mai családok nagy része nem tud pozitív mintaként szolgálni a felnövekvő generáció részére. Ezért *a diákok, a szülők és a nevelők közötti kommunikáció segítségét, előbbé tételét* rendkívül fontos feladatunknak tartjuk. Az egy-egy osztályban zajló munka irányát az osztályfőnökkel való többszöri konzultáció során alakítjuk ki, és a megvalósulást is együtt értékeljük. Az óra előkészítő és értékelő konzultációinak segítségével igyekszünk „csoportra, osztályra szabott” foglalkozásokat tartani. Igényeljük, hogy az osztályfőnök is bent legyen az órákon, és örömmel vesszük, ha aktívan bekapcsolódik az órába.

Távlati céljaink között szerepel, hogy az egész oktató-nevelő munkát áthassa a családi életre nevelés, hogy a család értékének hangsúlyozása minél inkább a középpontban álljon.

CSÉN programunk célkitűzései

A családi életben csodódott fiatalok előtt is próbáljuk képviselni, hogy a család, a házasság, a gyermek érték még a mai világban is, melyre a válások számának növekedése, a családok fölbojlása, az abortuszok magas száma jellemző. Ezek a nehéz helyzetek csak úgy kerülhetők el, ha a családi életre tudatosan, már ifjú korban készülnek a fiatalok. Segíteni kell őket abban, hogy alkalmassá válhassanak a társas kapcsolatok, mint a barátság, az együtt járás, a házasság, a családi élet harmonikus megélésére. Szeretnénk növelni a hitet az ifjúságban a boldog családi életet illetően. Hiszen csak ez tud mintául szolgálni a kialakuló, illetve válságban lévő családok számára.

Legfontosabb *célunknak* a házasság és a család védelmezését, erősítését tekintjük. Különös figyelmet fordítunk az ifjúságra, hiszen ők lesznek a jövő családok alapítói. Átgondoltan, több oldalról közelítünk feléjük. Meggyőződésünk, hogy az egész társadalom összefogására van szükség ahhoz, hogy családbarát közvélemény és jogrend alakuljon ki, ahol *érték az élet, a személy, a házasság, a család. Hiszük és valljuk, hogy a fogamzás pillanatában elindul a megismételhetetlen, egyedi és pótolhatatlan emberi élet, és az emberi élet érték a fogamzás pillanatától a természetes halálig.*

A program hosszú távú stratégiai célkitűzései: a család-órák közoktatásban történő meghonosítása, hogy a fiatalok egészséges életmóddal és harmonikus családi élettel kapcsolatos ismeretei, tapasztalatai mélyüljenek, hogy felismerjék a veszélyes élethelyzeteket, hogy belső meggyőződésből tudjanak igent mondani a valódi értékekre és elutasítani a káros szenvedélyeket, például: dohányzás, alkohol, drog, szexuális promiszkuitás. A megfelelő tájékoztatás segítségét szeretnénk megadni fiataljainknak ahhoz, hogy felelős döntéseket tudjanak hozni a különböző élethelyzetekben. Bízunk abban, hogy a felnövekvő nemzedéknek nagyobb esélye lesz a kiegyensúlyozott házasságra és a boldog családi életre.

Legfőbb távlati célunk a fokozatosan növekvő országos „*család-háló*” kiépítése, mely hozzájárulhat a gyermek- és ifjúkorúak csoportjainak eléréséhez, egyéni életük segítéséhez, időben elkezdett családi életre való felkészítésükhöz.

Nevek és fogalmak gyűjteménye a családi életre neveléssel kapcsolatos tevékenységünk áttekinthetősége érdekében

Sapientia Szerzetesi Hittudományi Főiskola, Budapest: a főiskola hivatalosan 2000. január elsejével jött létre a Szent Gellért Hittudományi Főiskola, a Ferences Hittudomá-

nyi Főiskola és a Kalazantínium Hittudományi és Tanárképző Főiskola integrációjából, az azokat fenntartó három szerzetesközösség vezetőinek döntése alapján.

Sapientia Szerzetesi Hittudományi Főiskola Családpedagógiai Intézete (SACSI), Budapest: a Sapientia Szerzetesi Hittudományi Főiskola 2001 novemberében hozta létre a Családpedagógiai Intézetet annak érdekében, hogy a főiskola sajátos eszközeivel járuljon hozzá a boldogabb családi életre neveléshez és a családok életének segítéséhez. A Családpedagógiai Intézet az *Egészséges életmódra és családi életre nevelés* akkreditált védőnői és pedagógus tanfolyamok szervezője.

Kecskemét–Széchenyivárosi Közösségépítő Egyesület (SZÉK): 1997 óta működő, Kecskemét székhelyű, kiemelten közhasznú és a Szentcsalád Plébánia katolikus közösgéggel szorosan együttműködő civil szervezet. Az egyesület működési területe: Kecskemét, Dél-Alföldi régió (Bács-Kiskun megye, Békés megye, Csongrád megye), Közép-Magyarországi régió (Budapest és Pest megye).

SZÉK családmunkacsoport: a Kecskemét–Széchenyivárosi Közösségépítő Egyesület családüggyel foglalkozó munkatársai alkotják. Jelenleg kecskeméti és budapesti családmunkacsoport működik.

Boldogabb családokért – családi életre nevelés (CSÉN) program: a Kecskemét–Széchenyivárosi Közösségépítő Egyesület (SZÉK) családmunkacsoportja által kidolgozott családi életre nevelő program, amely 19 éves múltat tekint vissza, és jelenlegi nevét 2000 óta viseli. 2001-től *Kecskeméti modell*ként, majd *országos minta*programként emlegetik.

Egészséges életmódra és családi életre nevelés tanfolyam: a Családpedagógiai Intézet *Egészséges életmódra és családi életre nevelés* címmel 40 órás akkreditált pedagógus és védőnői tanfolyamok szervezője. Képzéseink helyszínei voltak eddig: Budapest, Szombathely, Kecskemét, Kalocsa, Pécs, Szeged, Eger, Révkomárom és Gyenesdiás. A résztvevők létszáma az indulástól számítva 2010. júniusig: 724 fő.

Család-óra: a Sapientia Főiskola Családpedagógiai Intézete által minősített családi életre nevelő (CSÉN), tanácsadó által – oktatási-nevelési intézményekben, egyházközségekben vagy más szervezetekben – gyermekeknek/fiataloknak tartott, családi életre felkészítő foglalkozás neve. Ezen a foglalkozáson a tanulók arra alkalmas, hiteles és megfelelően képzett személyek segítségével, életkori sajátosságaiknak megfelelően kaphatnak bevezetést az önismeret, a jellemnevelés, a serdülőkor, a nemiség, a szerelem, a párválasztás, a házasságra való felkészülés, a házaselet, a családtervezés, a gyermeknevelés stb. kérdéseibe.

Családi életre nevelés foglalkozás: olyan családi életre felkészítő óra, amelyet nem CSÉN-tanácsadók és nem SZÉK családmunkacsoport tagok tartanak.

Családi életre nevelő (CSÉN) tanácsadó: az a szakember, aki a Sapientia Szerzetesi Hittudományi Főiskola *Egészséges életmódra és családi életre nevelés* című tanfolyamán végzett, és akit a főiskola Családpedagógiai Intézete CSÉN-tanácsadóvá minősít és egy évre felhatalmazást kap a főiskola nevében *család-óra* tartására. A CSÉN-tanácsadó a *Küldetésnyilatkozatban* megfogalmazott célokat és szabályrendszert írásban elfogadja.

Családi életre nevelő (CSÉN) asszisztens: olyan családi életre neveléssel foglalkozó szakember, aki még nem kapta meg a *családi életre nevelő (CSÉN) tanácsadó* minősítést.

CSÉN (családi életre nevelő) munkacsoport: adott oktatási-nevelési intézményen belül a családi életre nevelés ügyéért szerveződött szakmai csoport. Tagjai lehetnek:

- pedagógusok, védőnők stb., elsősorban olyan szakemberek, akik a SACSI pedagógusok és védőnők számára akkreditált *Egészséges életmódra és családi életre nevelés* tanfolyamain végeztek;

- SZÉK családmunkacsoport tagok;

- érdeklődő szakemberek az adott oktatási-nevelési intézményből stb.

Család-háló: a SACSI és a SZÉK családmunkacsoportja által közösen létrehozott és működtetett rendszer, mely igyekszik összefogni a családi életre nevelés ügyét kiemelten fontosnak tartó szakembereket. A hálózat utánkövetési rendszert biztosít a pedagógus és védőnői tanfolyamokon végzetek számára, akik tanácsadási, szupervíziós és rendszeres továbbképzési találkozókra keresztül segítséget vehetnek igénybe; hospitálási lehetőséget és a folyamatos tapasztalatcsere elérhetősége biztosított számukra. A fokozatosan kiépülő országos *család-háló* hozzájárul a gyermek- és ifjúkorúak csoportjainak eléréséhez, egyéni életük segítéséhez, családi életre való felkészítésükhöz.

A SACSI elvárja, hogy a CSÉN-tanácsadó:

- a család-órákat a Katolikus Egyház tanításával összhangban tartsa;
- katolikus hitét gyakorló személy legyen (páros esetén legalább az egyik);
- ha valamelyik témakörben nem érzi magát elég hitelesnek, kérjen segítséget (vendégelőadó);
- az iskolákban folyó munkáról rendszeres időközönként számoljon be.

A SACSI javasolja, hogy:

- a család-órákat két vagy három CSÉN-tanácsadó vezesse;
- több éven át folyamatosan kísérjék ugyanazt az osztályt, csoportot;
- a foglalkozások havi rendszerességgel legyenek.

A SACSI a szakmai minőség biztosítása érdekében vállalja, hogy:

- továbbképzéseket és konzultációkat tart;
- családkönyvtárat működtet;
- folyamatosan bővíti a szakmai anyagokat stb.

Történetiség

Családi életre nevelő programunk alapját egy ismeretterjesztő munka képezi. 1990-ben a *tiüneti-hőmérvőzéses természetes családtervezési módszer* szélesebb körben való megismertetését kezdtük el Kecskeméten. Azóta rendszeresen tartunk előadást, tanfolyamot és tanácsadást fiatalok és házask számára országszerte. Általános és középiskolákban 1993 óta tartunk családtervezéssel, felvilágosítással és családi életre felkészítéssel

kapcsolatos órákat. 1994-ben kerültünk szakmai kapcsolatba a budapesti *Természetes Családtervezési Tanácsadók Munkaközösségével*, s tagjai lettünk ennek a szervezetnek. Az évek múlásával egyre nőtt az igény a szokványostól eltérő iskolai felvilágosító órák iránt. Ezek megvalósítása közben tágult látókörünk, sok lehetőségünk adódott, hogy közelebb kerüljünk a fiatalokhoz, és az őket foglalkoztató kérdésekhez, problémákhoz. Egyre inkább megismerhettük az ifjúsággal foglalkozó szakemberek fiatalokhoz való viszonyulását, nevelőmunkájuk során felmerülő nehézségeiket. Ez a tevékenység a *Kecskemét–Széchenyivárosi Közösségépítő Egyesület* 1997-es megalakulása után és a pályázati lehetőségek növekedésével ölthetett hivatalosabb formát. 1998 óta van szakmai kapcsolatunk a *Timóteus Társasággal*, akik sokat tesznek a serdülő korosztályért és a szakemberek képzéséért. A *Fiatalok az Élet Küszöbén* (FÉK) oktatói szimpóziumuk és tanári kézikönyvük nagyon fontos anyag és szakirodalom a családi életre nevelés foglalkozásainkon. 1999 óta a *Társ-suli* munkatársaival is együtt dolgozunk, barátság, szerelem, együtt járás témakörben tartott foglalkozásaikat népszerűsítjük. 1999-től kezdődött *családi életre neveléssel* kapcsolatos munkánk programmá szervezése, melynek a *Boldogabb családokért* nevet adtuk a Magyar Katolikus Püspöki Kar 1999 karácsonyán kiadott azonos című körlevele nyomán.

CSÉN programunk szélesebb körben való elterjedéséhez lehetőséget biztosít 2001 novembere óta a budapesti *Sapientia Szerzetesi Hittudományi Főiskola Családpedagógiai Intézete*, melynek alapító munkatársai vagyunk. A *Neveléssel a boldogabb családokért!* című nemzetközi konferencián (2001. május 17–19., Budapest) találkozott össze alapító csapatunk. Fiatalokkal foglalkozó szakemberek – pedagógusok, védőnők – számára akkreditált 40 órás *Egészséges életmódra és családi életre nevelés* tanfolyamokat szervezünk. Az eddigi helyszíneinket és a résztvevők létszámát már említettük. A 2009–2010-es tanévben a 14. pedagógus- és a 10. védőnőképzésünk zajlott.

Programunkban a családi életre felkészítő foglalkozásokat *család-óráknak* nevezük, s 7–24 éves korú fiatalokkal foglalkozunk. Az óratartóinkat *családi életre nevelő* (CSÉN) *tanácsadóknak* nevezük. Havi rendszerességgel, éveken át kísérjük a fiatalokat, hogy a kamaszkor különböző állomásain mellettük legyenek, s segítsünk eligazodni és dönteni az élet legfontosabb kérdéseiben. Egy osztályhoz, csoporthoz család-órát tartani többen megyünk: legalább ketten, ha tehetjük hárman.

Család-órákat önkormányzati és egyházi iskolákban egyaránt tartunk. A 2009-es évben Kecskeméten, Tompán, Kecelen, Soltvadkerten, Budapesten, Biatorbágyon, Tökölön, Alsónémediben és Budakeszin összesen 35 intézményben (11 egyházi, 23 önkormányzati és 1 egyesületi), 172 osztály kb. 4098 diákja vehetett részt foglalkozásainkon.

Iskolai kereteken kívül szabadidős foglalkozásokon is elérjük a fiatalokat, például: délutáni klubfoglalkozás, cserkész tábor, hittanóra, lelkinap, kollégiumi esti foglalkozás, tábor keretében. Határon túli kapcsolataink 2009-ben tovább erősödtek; Kárpátalja, Felvidék és Erdély után Délvidéken is elkezdődött a családi életre nevelés

programunk adaptációja. Programunkban Kárpátalján (Beregszászban és Ungváron) 2003 óta, Felvidéken (Gután, Ipolyságban és Révkomáromban) 2007 óta, Erdélyben (Marosvásárhelyen) és Vajdaságban (Újvidéken) 2008 óta tartunk családórákat és programbemutató előadásokat, műhelymunkát.

A CSÉN program célcsoportjai

A program szűkebb célcsoportja: 7–24 éves gyermekek, fiatalok, illetve főiskolások, egyetemisták, akik az iskolákban, kollégiumokban osztályfőnöki-, biológia-, egészségtan-, etika-, hittanórákon stb., illetve szabadidős foglalkozásokon és a Sapientia Szerzetesi Hit tudományi Főiskola Család- és gyermekvédő tanár mesterképzésén *A családi életre nevelés elmélete és gyakorlata* című tantárgy keretében találkozhatnak CSÉN programunkkal.

A program tágabb célcsoportja: a programunkba bekapcsolódó pedagógusok, védőnők, szülők és olyan szakemberek, akik a gyermekek/fiatalok nevelésével foglalkoznak.

Témaköreink a család-órákon

A család-órákon a tanulók – életkori sajátosságaik figyelembe vételével – hiteles és megfelelően képzett személyek segítségével bevezetést kapnak a következő témákba:

Önismeret, jellemnevelés, serdülőkor

A helyes önismeret és önértékelés, a jellemnevelés, a személyiségfejlesztés, a kommunikációs készség és a konfliktuskezelő képesség fejlesztése. A szeretettípusokkal, az igazi, elfogadó szeretettel való ismerkedés. Sajátos nyelvet, a szeretet-nyelveket tanítjuk: elismerő szavak, minőségi idő, ajándékozás, szívességek, testi érintés. Az érték-közvetítő példaképek szerepe az életünkben. Az igazságra épülő értékrend megismerése. A szabadidő értékes eltöltése. Hogyan segíthetünk a gyermekeknek, fiataloknak abban, hogy helyesen használják a tömegkommunikációs eszközöket? A barátságok szerepe. A serdülőkor sajátosságainak, a lelki és biológiai változások szépségeinek és gondjainak megélése. Mivel a serdülőkorú fiatal úton van már leendő családi élete felé, a családtervezés tágabb értelemben egy életmódot is jelent számára. Mindez magában foglalja a lelki ráhangolódást, az egészséges táplálkozást, megfelelő testedzést, a káros szenvedélyektől való tartózkodást (a káros szenvedélyek prevenciója, AIDS- és drogmegelőzés).

Nemiség, szerelem, párválasztás, felkészülés a házasságra, házaselet

Ismerkedés a termékenység tüneteivel, a női ciklus történéseivel. Így remélhetőleg hozzájárulhatunk a fiatalok termékenység- és egészség-tudatának kialakításához.

A szerelem, a párválasztás, a házasságra való felkészülés, a házastársi elköteleződés és hűség, az egymásért való közös felelősségvállalás. A felelős szexualitásról érthető és őszinte felvilágosítás, és az arról való kommunikáció elősegítése. A szexualitás helye meggyőződésünk szerint egy kölcsönösen hűséges, élethosszig tartó kapcsolatban van, mely számunkra a házasság. A szüzesség, az önuralom és lemondás értékét hangsúlyozzuk. Ez segítséget jelent az abortusz- és AIDS-prevenációs munkában is. A szexualitás az élet egyik legszebb ajándéka, nagy öröm forrása két, egymással szeretetben elkötelezett ember számára. Fontos kiemelni azonban, hogy benne foglaltatik az élet továbbadásának lehetősége is. Hangsúlyozzuk a szülői hivatásra való tudatos felkészülést, mely nélkülözhetetlen a felelős szülővé válás során. Karrier és/vagy hivatás? Siker és/vagy boldog családi élet? Kiemelten fontos feladatunk a családi szerepek áttekintése, család értékének hirdetése.

Családtervezés

A megtermékenyítés biológiájával való ismerkedés során a fogamzás mint csoda jelenik meg. Hisszük és valljuk, hogy a fogamzás pillanatában elindul a megismételhetetlen, egyedi és pótolhatatlan emberi élet. Ha valaki ennek tudatában van, nem tervezett fogamzás esetén remélhetőleg nem választja az abortuszt. Az abortusz-megelőzés során az élet tiszteletét, az élet- és magzatvédelmet hangsúlyozzuk, s leg-hatékonyabb segítségnek a magzati fejlődés részletes megismertetését tekintjük. Az abortusz nem családtervezési módszer! Fontosnak tartjuk a teljes körű tájékoztatást a családtervezési módszerekről, melyre az átgondoltság, a tervszerűség és a felelősség jellemző. Nagyon fontosnak tartjuk a természetes családtervezés részletes megismertetését. Bízunk abban, hogy mindezen ismeretek elmélyítése az egészséges életkezdet lehetőségét hordozza.

Gyermeknevelés, az emberi élet értéke a fogamzás pillanatától a természetes halálig

A gyermek ajándék, férj és feleség kapcsolatának beteljesedése, gyümölcse. A gyermekét váró édesanya éppen ezért – a mi szóhasználatunk szerint – áldott állapotban van, nem pedig terhes. A szüléssel, annak baba-mama-barát formájával is ismerkedünk. Ráttekintünk a családban élő generációkra, a családi szerepekre. Az emberi élet érték a fogamzás pillanatától a természetes halálig. Miért jó az „öreg” a háznál? A hagyományok megismerése és ápolása, a múlt értékeinek felidézése és követendő példája, az emlékek megtartó ereje. Beteg, fogyatékos és/vagy idős ember a családban – az empátiás és szolidaritás készség fejlesztése. A halál és gyász mai életünkben a tabu témák között szerepel. A gyász, a veszteség feldolgozásának, a „gyászmunka

folyamatának” bemutatásával kívánunk hatékony segítséget nyújtani ebben a nehéz kérdésben. A tisztelet fontosságának hangsúlyozása. A nagycsaládok, illetve több generáció együttélése, konfliktushelyzetei és azok kezelése.

Betekintés a család-órák módszertanába

„Kezdetben a fiatalok kicsit komolytalanok, esetleg zavaruk leplezése miatt zajosak. De ahogy a rendszeres órák alatt összeszokunk, egymásra hangolódunk, már látják, hogy velünk olyan intim dolgokról is jól el lehet beszélgetni, mint a szex, a szüzesség, a termékenység. Bizalmukba avatnak bennünket, megnyílnak. Érzik, hogy róluk van szó, és ők választják a témákat is. Majd ezeket együtt átbeszélgetve találjuk meg a válaszokat a »miértekre« és a »hogyanokra«. Tálán meglepő, de ezekben a beszélgetésekben azt érzékeljük, hogy a gyerekek még ebben a felfordult világunkban is szeretnének szigorúbb, határozottabb elvek szerint élni. Csak nem tudják, hogyan tegyék. Hiszünk abban, hogy ezek a fiatalok az átgondolt kérdések és információk birtokában önálló, felelősen cselekvő, érett személyiséggé válhatnak. A mi feladatunk, hogy ebben segítsük őket.” (Idézet Fejes Mária riportjából.)

Boldogabb családokért családi életre nevelés programunk gyakorlatorientált, a nem formális pedagógia eszköztárának elemeit tartalmazza. Országos modellként, mintaprogramként szolgál már közel tíz éve, de ezt a minősítést hivatalosan – az *Év gyermek- és ifjúsági mintaprojektje* – 2008. november 8-án kapta meg a Szociális és Munkaügyi Minisztérium Esélyegyenlőségi Szakállamtitkárától a Kecskemét–Széchenyivárosi Közösségépítő Egyesület a korábbi években kifejtett, gyermek és ifjúsági területen kimagasló, innovatív, újszerű megközelítéseket alkalmazó tevékenységéért.

Foglalkozásainkhoz új formát kerestünk. Fontosnak tartjuk, hogy a tanár partnerként tekintsen a diákokra, s ezáltal oldottabb légkörben teljenek az órák. Ezeken a foglalkozásokon sokat játszunk, beszélgetünk a diákokkal, s az új ismereteket is igyekszünk – előadás helyett – közös munkával felfedezni. Ehhez az újszerű szemléletmódhoz nyújtanak segítséget számunkra a közösen végzett gyakorlatok és drámapedagógia elemek alkalmazása.

A játék örömet okoz; felszabadít, oldja a hangulatot; ráhangol az adott témára; segít elmélyülni; rávezethet egy probléma megoldására; megkönnyíti az egyéni vélemények kimondását, azok ütköztetését; hozzásegít önmagunk és társaink alaposabb megismeréséhez; a közösen megélt élmény hozzásegít ahhoz, hogy a foglalkozást tartók és a fiatalok közelebb kerüljenek egymáshoz.

Az előadások nagy részét természetesen a program szervezői tartják, de több alkalommal nyílik mód arra, hogy a diákok – bizonyos témakörökből fölkészülve – vezető kiselőadásokat tartsanak. Ily módon is növelve aktivitásukat.

A fiatalokkal való találkozások alapján úgy látjuk, hogy a beszélgetésre van a legnagyobb szükségük, arra, hogy meghallgassák őket, hogy a felnőttek kíváncsiak legyenek az őket foglalkoztató dolgokra, megértsék a sokszor talán furcsának tűnő világukat. A szituációk eljátszása, majd megbeszélése során különböző konfliktus-megoldási lehetőségeket ismerhetnek meg, gyakorolhatnak be. A témák *beszélgetős* földolgozásával, *helyzetgyakorlatok* alkalmazásával szándékunk szerint a kommunikációs képességüket is fejlesztjük, az intim témák területén is. Fontos számunkra, hogy a fiatalok és nevelők merjék használni a szexualitással, családtervezéssel és egyéb kényes témákkal kapcsolatos szavakat. Ezáltal a fiatalok megtanulhatják természetességgel kezelni a „tabu” témákat, elsajátíthatják egy olyan témakör nyelvezetét, amiről – tapasztalataink szerint – a felnőttek, sőt még a házastársak is nagyon nehezen beszélnek.

Általában nem szerkesztjük eleve az óra anyagába *személyes életünk* (az előadó *házaspárok*) *odaillő történeteit*, de – ha a fiatalok tekintete azt üzeni, hogy bizalommal mondhatjuk – készen állunk eddigi életünk szép vagy éppen nagyon nehéz időszakait megosztani velük.

Az iskolákban nagyon sokszor találjuk szembe magunkat 30 fő körüli vagy a fölötti létszámmal. Ilyenkor mélyebb beszélgetésre csakis *kiscsoportban* nyílik lehetőség. A kiscsoport létszáma 8-10 fő, s alakításának alkalmanként más szerveződése is megvalósul, hiszen a téma jellegénél fogva szükség lehet a külön fiú – külön lány csoportok alakítására is. Ez különösen a serdülőkori változások megbeszélésénél előnyös. Így bátrabban mondják el véleményüket a gyerekek, illetve több idő jut egy személyre, hogy kifejtse nézetét, véleményét. Így még az egyébként csöndes diákok is megszólalnak, s a nagyon aktív fiatalok is „nevelhető” a másik meghallgatására. Az a tapasztalatunk, hogy mivel az érvek, ellenérvek társaiktól hangzanak el, a fiatalok bátrabban hozzáfűzik véleményüket, kérdéseiket és jobban meg is jegyzik a kapott információkat, mintha előadást hallottak volna egy szakember vagy pedagógus szájából.

Írásos munkáikat mindig név nélkül kérjük, s ezeket közösen megbeszéljük, elemezzük. Például: „Hogyan képzelem el jövődő családom?”; „Mit tartogat számomra a jövő?” – ezek hozzásegíthetik a diákokat ahhoz, hogy olyan témákban mélyüljenek el, amiről eddig még nem is gondoltak.

Ha a diákok nem tudják föl vállalni, hogy mások előtt tegyenek föl egy-egy *kérdést*, akkor írásban, név nélkül is megtehetik. Leggyakrabban a felvilágosító órák előtt kapunk ilyen kérdéseket. Mi is teszünk föl olyan kérdéseket, melyre írásban kérjük a választ. Alkalmanként meghallgatunk olyan önként jelentkezőket, akik szívesen föl vállalják írásukat. Többek között: Mi az ajándék? Milyen értékes tulajdonságaid vannak? Mi a szerelem? Mit jelent számodra a termékenység? Mit jelent számodra a szüzesség? Ez utóbbi három kérdés segítségével képet kaphatunk érzésvilágukról; biológiai szemléletükről és a gyermekhez fűződő viszonyukról; erkölcsi

álláspontjokról egyaránt. Válaszaikat következő óráink megtervezésénél komolyan figyelembe vesszük.

Óráinkkal kapcsolatos *véleményüket* is szoktuk kérni: Mi a véleményed a foglalkozásokról? Meglátásaikat megfontoljuk, figyelembe vesszük, segít formálni programunkat. Az írásokból az egész csoport véleményét megismerhetjük, nemcsak a hangadókét, például egy felolvasott történettel vagy egy filmmel kapcsolatban. Nagyon hasznos lehet az is, ha az osztályban végzett munkánkról kérjük időnként vagy búcsúzásként a véleményüket.

Egyéb közös tevékenységek: zenehallgatás; versek, mesék, történetek földolgozása; ünnepi asztal közös megterítése; film nézése vitaindítóként.

Műhelymunka

Család-óráink megtervezésére, megvalósítására és utómunkálataira a *csapatmunka* jellemző. *Szakembereink:* pedagógus, drámapedagógus, orvos, biológus, védőnő, ifjúsági védőnő, hitoktató, hittanár-lelkipásztori munkatárs, teológus, mentálhigiénikus szakember, egészségnevelő, gyermek- és ifjúságvédelmi tanácsadó, szociálpedagógus, pszichológus, logopédus, agrármérnök, programozó matematikus, kommunikációs szakember, kulturális menedzser, könyvtáros, ápolónő, könyvelő, idegenforgalmi közgazdász, kereskedelmi üzemgazdász. Létszámuk Kecskeméten, Budapesten és Baján 2009-ben összesen 37 fő.

Egy osztályban két (esetenként három) munkatárs dolgozik egyszerre, mert:

- így megoldható az osztálybontás is, amit vagy a téma tesz szükségessé (hogy külön beszélgethessünk fiúkkal és lányokkal), vagy az a célkitűzés, hogy többen elmondhassák véleményüket az adott témában;
- így több figyelmet tudunk a gyerekekre szentelni, illetve az a CSÉN-tanácsadó, aki éppen háttérben van, érzékenyebb a gyerekek reakcióira, váratlan helyzetekre, esetleg jobban megválaszolja a felmerülő kérdéseket;
- mivel szakmailag más-más területhez értünk, az órákon felmerülő válaszadásban ki tudjuk segíteni egymást;
- más-más személyiségek vagyunk, az óra ettől is színesebb, valamelyikünk stílusa reméljük elfogadható a diákok számára;
- ha az egyik CSÉN-tanácsadó elkedvetlenedik, a másik lelkesedése segíthet továbbléldíteni a helyzetet;
- úgy gondoljuk, család-óráink hatékonyságát, eredményességét az is segíti, hogy minden foglalkozásra együtt készülünk, együtt értékelünk, függetlenül attól, hogy kik valósítják meg az adott órát.

A családi életre nevelés programunk megvalósításához elengedhetetlenül szükséges a szakmai háttér biztosítása és a csapatépítés. Ennek érdekében heti rendszerességgel tartunk szakmai találkozót a család-óra tartó munkatársak számára. Ezekon

a találkozásokon készülünk fel a foglalkozásainkra, beszámolunk egymásnak az óratapasztalatokról, esetmegbeszéléseket, valamint módszertani bemutatókat tartunk, közös értékeléseket végzünk. Ez a műhelymunka biztosítja CSÉN-programunk minőségének megőrzését, fejlődését és rendszeres továbbképzésünket. A család-órakon való hospitálási lehetőség mellett ez a fórum is alkalmat ad arra, hogy más érdeklődők is betekintessenek munkánkba.

Családi életre nevelés az iskolában – vélemények a budapesti családmunkacsoportunk tagjaitól a család-órákról

„Nagyon sok esetben hangzik el a következő mondat a gyerekek részéről: »Mikor lesz a következő család-óra? Ez a legjobb óra az összes közül!« Ez hihetetlen nagy dicséret számunkra, úgy érezzük ilyenkor, hogy sikerült megtalálni a hangot a kamaszokkal. Sokszor felmerül a kérdés, mi ennek a nyitja, és hogyan őrizhetjük meg a bizalmat? Úgy látjuk, hogy a diákok komoly igénye az őszinte szó, a felnőttek részéről irántuk tanúsított tisztelet, és a gondolataikra, véleményükre való őszinte kíváncsiság. Ha ezt megérik, ők is fogékonyvá válnak a mi gondolatainkra. Mikor saját élettörténetünkből, gyerekeinkkel, ismerőseinkkel, barátainkkal megtörtént eseményekről számolunk be, néma csöndben hallgatják, szinte a »bőrünkön érezzük« figyelmüket. Hálásak ezért, és ők is őszinteséggel reagálnak, megnyílnak: mesélnek, kérdeznak, figyelnek.»

„Minden osztályban vannak értelmes, gondolkodó gyerekek, akik vállalják is véleményüket. Az a legnagyobb sikerélményünk, mikor úgy sikerül terelni a szót, hogy ezek a gyerekek megszólaljanak, vitatkozzanak. Így megismerik egymás véleményét. Igyekszünk lehetőleg nem kimondani, hanem kimondatni a fontos dolgokat. Csak így tudjuk elindítani a gondolkodást. A serdülők nagyon nem szeretik, ha a felnőttek megmondják nekik, mit kell tenniük...»

„A család-órák anyagából nem íratunk dolgozatot, nem feleltetünk. Ezekből majd az életben vizsgáznak maguk előtt, a maguk javára vagy kárára. Ahhoz szeretnénk hozzájárulni, hogy amikor családot alapítanak, eszükbe jussanak azok a beszélgetések, viták, szerepjátékok és tanúságtételek, amik segíthetnek a boldog családi élet megvalósításában. Éppen ezért ilyen sokszínűek a témák – család, szeretetnyelvek, barátság, szerelem, serdülőkor, párválasztás, szexualitás, személyiségfejlesztés, egészséges életmód, média, hivatás, illetően, halál, betegség (és ezek mindegyike több alfejezetet tartalmaz!) –, feldolgozásuk interaktív, néha provokatív, az adott korosztálynak megfelelő szintű.

Úgy gondoljuk, hogy a boldog család létrehozása hosszú, tudatos munka eredménye, amire nem lehet elég korán elkezdni készülni, természetesen mindig a megfelelő színvonalon. Azt tapasztaljuk, hogy szívesen és komolyan veszik az órákat, nagyon örülnek annak, hogy nem »beléjük akarjuk tölteni« a dolgokat,

hanem mindenben a véleményükre vagyunk kíváncsiak. »Nem mondjuk meg a tutit«, amit el kell fogadniuk, hanem ők mondhatják ki saját felismerésük szerint a lényegét!

Nagyon örülünk annak, amikor egy osztályba lépve örömkialtásokkal, tapssal fogadnak és kicsöngetés után még kéri, hogy fejezzük be az adott témát. Többször előfordul, hogy év végén az »ugye jövőre is megyünk?« kérdéssel búcsúznak el tőlünk. Ilyenkor érezzük, hogy nem dolgozunk hiába, hogy nagy szükség van a mai világban megjelentetni az alapvető erkölcsi normákon alapuló emberi és családi életet.

Tudásunkat mindig frissítjük, aktualizáljuk és figyelembe vesszük az adott osztály véleményét is. Ezt sokszor írásban, név nélkül kérjük, hogy valóban őszintén, félelem nélkül tudjanak megnyilatkozni. A titoktartást nagyon komolyan vesszük! A szülőknek tartott órákon sem hangzik el nevesítve egyik gyerek véleménye sem. A szülők több iskolában kezdeményezték a család-óra tartását szülői értekezlet keretében a maguk számára is.

Szeretnénk minél több iskolába elvinni a család-órákat.”

„Nagyszerű élmény számomra, amikor egy-egy óra után az osztályfőnök meglepődve, sokszor boldogan állapítja meg, hogy nem is gondolta volna, hogy X-nek ilyen tartalmas gondolatai vannak vagy Y ennyire érző lélek! Persze, a szabályozott tantárgyi órák alatt elhalványodnak az igazi arcok. Sokszor kérdezik tőlünk, hogy nem zavar-e minket a zaj, a bekiabálás? Számunkra a zaj az együttes munkát, a vélemények ütköztetését, a párbeszédet jelenti. Nagy értéknek tartjuk azt, ha elérjük egy közösségnél, hogy hangosan mondják el a gondolataikat, ezért a zajnak sokszor örülünk!”

„A család-órákkal kapcsolatban kétféleképpen lehet a sikerességet értelmezni. Az egyik, amikor az óravázlatunk szerint – mert minden óránkra becsülettel készülünk és tervet készítünk, ügyelve arra, hogy az egyes feladatokra, játékokra, szakaszokra szánt időt is belekalkuláljuk – tudjuk levezetni az órát. Ilyenkor azt mondjuk, hogy elmondtuk, amit szerettünk volna, az információátadás megtörtént, a magot elvetettük és reméljük, hogy meg is fogant valami. A másik eset, amikor merőben másként alakul az óra a tervezettnél. Mert elhangzik egy mondat, egy szó, egy megjegyzés, amire reagálni kell, amit muszáj meghallani, meghallgatni, hiszen ezek »beszélgetős« órák. Ha nem figyelünk oda a gyerekekre, akkor hogyan várhatjuk el azt, hogy bensőséges, bizalmi kapcsolat alakuljon ki köztünk az órák alatt? Ettől lesznek egyénre/osztályra/közösségre szabottak az óráink, ezért lehetünk sikeresek, mert figyelünk rájuk, értékesnek tartjuk őket. Ezért is csodálatos a munkánk, mert bár lehet, hogy az egyik osztályban ugyanarról a témáról sokkal kevesebb információ hangzott el, mégis úgy jövünk ki a teremből, hogy ez megint jól sikerült, mert *együttműködtünk* és kihoztuk belőlük, magunkból a legtöbbet, azt amit ott és akkor lehetett.”

Szülői vélemények

„Az iskola rengeteg ismeretet megtanít, de ezeket a fontos dolgokat mellőzi a tanterv. Egy nőnek ismernie kell saját szervezetét, hogy hogyan működik, s ennek ismeretében tervezni az élet továbbadását a lehető legjobb körülmények és lehetőségek között.

Lelkiismeretes és lelkes munkátok formálta, befolyásolta a lányok nézeteit, véleményét. Hozzásegít a felelősségteljes gondolkodáshoz, a felnőtté válás útján olyan irányba terel, hogy képesek legyenek a megfontolt párválasztásra, majd egy család összetartására.

A szülői megbeszélések is hasznosak, hiszen tisztában vagyunk azzal, hogy mit hallottak a lányok az előadáson, így mi is elbeszélgethetünk ezekről.

Remélem, folytatjátok ezt a munkát, mert még sok mindent meg kell ismerni, tanulni, átélni, ráérezni ahhoz, hogy okos és jó anyák legyünk.”

„Úgy látom, hogy a gyerekek sok fontos kérdésre kapnak választ ezeken a foglalkozásokon. Jó, ha egy szakember »besegít« a szülőknek. Egy jól felkészült kívülálló segítségével alaposabban megbeszélhetik a serdüléssel járó testi változásokat és az érzelmi oldalát is. Egy szülő sok esetben nem tud pontos választ adni, vagy kamaszodó gyermeke vitába száll vele, mert saját »féltudását« pontosabbnak véli. Különösen fontos a párkapcsolatok érzelmi oldaláról beszélgetni, így talán nem a médiából áradó, a testet csak árunak tekintő szemlélet hatása érvényesül.

A mai gyerekek alkalmazkodóképessége gyenge, ezért fontos látniuk, hogy egy működőképes kapcsolatban sokszor kell lemondani, a család-órákon megfelelő irányítással maguk jönnek rá erre.

A gyerekek hasonló korú társaikkal tudják megbeszélni problémáikat. Megszokják, hogy lehet a többiek előtt beszélni, és egyre ritkábban jönnek zavarba. Mivel a foglalkozások során nagyon sok – őket érintő – kérdést megvitatnak, úgy gondolom, ezek a későbbiekben mindenképpen hasznukra válnak.”

„Nagyon örülök, hogy a lányom komolyan veszi a kérdést. A kezdeti érdeklődése igazi odafigyeléssé vált, otthon is gyakran elmeséli, hogy miről volt szó a foglalkozáson, véleményét is mond arról, miért tartja fontosnak.”

Diákvélemények

„Nagyon köszönjük, hogy időt szakítottak ránk és megosztották velünk ezeket a fontos dolgokat. Biztosan hasznát vesszük majd az életben, és ha bármi problémánk lesz, önökhöz fordulunk majd.”

„Úgy érzem, jobb lenne, ha ezek az órák sűrűbben lennének. Sajnos, ritkán van arra alkalom, hogy ilyen őszintén beszélgethessünk bennünket érintő problémákról.”

„Tetszett, hogy partnereknek tekintettek bennünket. Nemcsak meghallgattunk egy-egy előadást, hanem mi is elmondhattuk a véleményünket. Én nagyon szeretek így, a bennünket érintő problémákról beszélgetni.”

„Nagyon jól magyaráztak nekünk, tabuk és feszültségek nélkül. Köszönet érte!”

„Köszönöm, hogy megerősítette bennem, hogy vannak még csodák.”

„Jó volt többet megtudni azokról a témákról, amiről nem beszélnek. Jobban megismertem magam és másokat.”

„Sok olyan kérdésre kerestem és találtam választ, amelyet talán sohasem merem volna megkérdezni. »A menstruáció – a családott méh sírása« – ez a gondolat mindig bennem marad.”

„Fontosnak találom a megfontolt családalapítást! Kincs. Életünk egyik legfontosabb momentuma!”

„Köszönöm, hogy megismerhettem a szeretet öt nyelvét. Így most, hogy szerelmes vagyok, a gyakorlatban is használhatom. Köszönöm a várandóság időszakáról szóló részt is, nagyon elgondolkodtatott. Lehet, hogy megóv egy rossz döntéstől.”

Pedagógusvélemények

„Hiánypótló kezdeményezés ez... Az iskola feladata, hogy az oktatás mellett neveljen is, s mivel társadalmunk, életünk, emberségünk alapja a család, ezért fontos, hogy tanulóinkat ne csak a pályaválasztásra tegyük képessé, hanem élethivatásukra is felkészítsük őket, hogy szerető feleség és édesanya, férj és édesapa válják belőlük, hogy értékromboló világunkban is felismerjék a család fontosságát. Nagyon nehéz a reklámok és az ellenpropaganda ellenében természetes családtervezésről, a felelősségteljes családi életéről beszélni a fiatalokkal, akik azt hiszik, mindenben »felvilágosítottak« már, akik nehezebben nyílnak meg, mert nem szokás ezekről a kérdésekről ennyire leplezetlenül, őszintén beszélni, hisz a megfelelő szóhasználat sem alakult még ki az ilyen beszélgetésekhez.

Remélem, hogy ez a négyéves előadássorozat, beszélgetések sorozata az osztályomban tanuló lányokat a harmonikus családi életre teszi majd alkalmassá.”

„A program világosan áttekinthető, kidolgozott. Könnyen nyomon lehet követni, hogy milyen témakörök kerülnek feldolgozásra a tanév során. Eddigi tapasztalataink szerint a gyerekek nagy érdeklődéssel várják ezeket az órákat. Nem száraz és unalmas előadássorozatokat hallgatnak végig, hanem szabadon, gátlások nélkül mondhatják el véleményüket az adott témával kapcsolatban. Vagyis: a tanulók aktív részesei az órának. Az órák remek hangulatban telnek: változatos feladatsorok, szerepjátékok teszik azt még színesebbé.

Úgy hiszem, hogy a szülők bevonása a programba mindenképpen hasznos, hiszen együtt még hatékonyabban tudunk megküzdeni az esetleges problémákkal, még jobban tudjuk gyerekeinket felkészíteni a felelősségteljes családi életre.

Eddigi munkánk sikeres volt, gyerekeink sokat tudnak majd a jövőben hasznosítani mindabból, amit a családi életre neveléssel kapcsolatban hallottak.”

„Csak arra vigyázok, amit értékesnek tartok”

A *Boldogabb családokért* CSÉN-programunk 2006-tól sikeresen adaptálta a Németországban 1999-ben útjára indult felvilágosító programot, az *MFM-Projekt* (Mädchen, Frauen, Meine Tage – 'lányok, asszonyok, menstruáció') lányok számára kidolgozott változatát: a *Ciklus-showt*. A program keretében workshopokat, foglalkozásokat tartunk a 10-13 éves korú lányok számára (6 óra/workshop) és szülői esteket a szülők számára (www.mfm-projekt.de; www.mfm-projekt.hu)

A projekt kitalálója és elindítója Dr. Med. Elisabeth Raith Paula orvosnő, ez idő szerint csak ő képezhet tanácsadókat, MFM-munkatársakat. Magyarországon jelenleg 11 végzett MFM-munkatárs van. A magyarországi képzésen, 2006. november 24–25-én volt a doktornő által írt *Was ist los in meinem Körper?* című könyv hivatalos bemutatója, a magyar nyelvű kiadás *Élő adás a testemből* címmel jelent meg.

A *Ciklus-show – Testem titkos jelzéseinek nyomában* központi gondolata az, hogy a serdülő lányok önképét és életérzését nagymértékben meghatározza, milyenek tapasztalják meg és értékelik a testüket, milyen üzeneteket hallanak testükkel, és így saját magukkal kapcsolatban. Meggyőződésünk, hogy ez a komplex program (dramatizált egész napos foglalkozás, szülőkkel való munka és a könyv, mint szakmai háttéranyag) egyedülálló, innovatív, és a külföldi tapasztalatok szerint nagyon sikeresnek bizonyuló megközelítés, mely segítséget nyújthat a megfelelő időben megkezdett családi életre neveléshez, és komoly preventív erővel bír a nemi identitás és egészségtudatosság kialakítása szempontjából is.

Az életkornak és nemnek megfelelő felkészülési programban külön kiscsoportokban folyik a munka lányokkal. A program maga egy 5-6 órás dramatikus játék, melynek során a lányokat szó szerint végigvezetik a női termékenység testi folyamatain, megismertetik és játékosan megtapasztaltatják velük testük működésének alapvető összefüggéseit.

Jövőképünk

Visszatérünk a forráshoz, mint bázishoz! Ez számunkra azt jelenti, hogy mivel a *Boldogabb családokért* CSÉN-program Kecskemétről indult el még 1990-ben, ezt a bázist kívánjuk még inkább megerősíteni azért, hogy a családi életre nevelés ügye iránti egyre növekvő, rendkívül nagy igényt – a minőséget megőrizve és még inkább tökéletesítve – ki tudjuk elégíteni. Végül bemutatjuk a CSÉN-programunk bővülésének számunkra körvonalazódott vízióját. Ez szolgálhatja az országos, a határon túli magyarságot is felölelő *család-háló* megvalósulását.

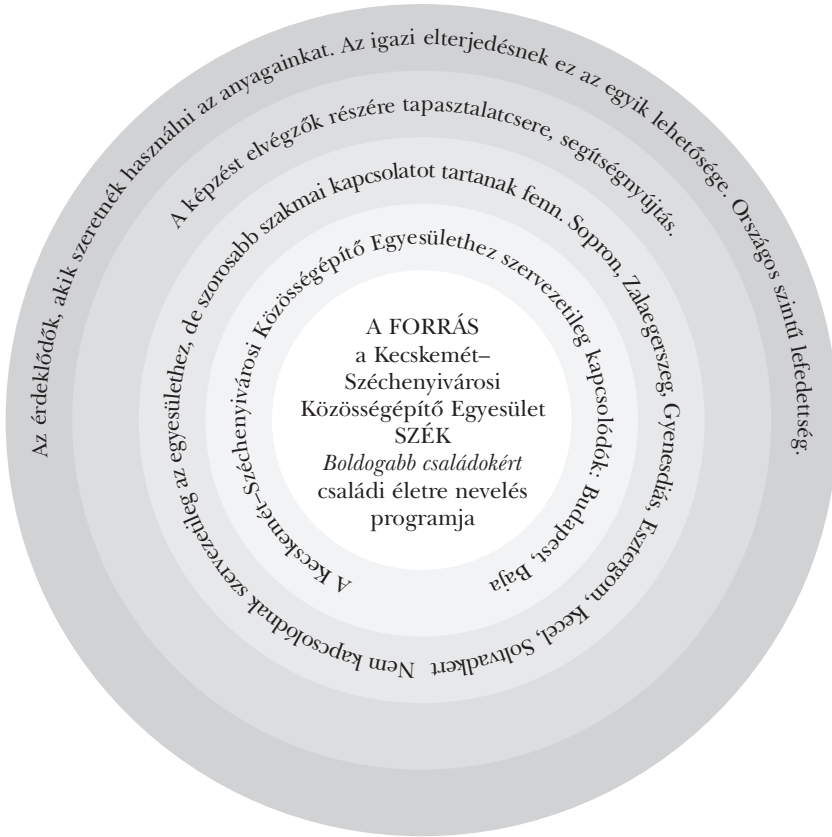

*Hortobágyiné Nagy Ágnes: A Boldogabb családokért – családi életre nevelés
(CSÉN) iskolai program*

A Boldogabb családokért
családi életre nevelés program bővülése

Szakmai és intézményi háttér:
Sapientia Szerzetesi Hittudományi Főiskola
Családpedagógiai Intézete (SACSI)

AJÁNLOTT IRODALOM

A boldogabb családokért!, Bp., Magyar Katolikus Püspöki Kar, 1999.

Családi életre nevelés az oktatásban, Család-órákat segítő kézikönyv, szerk. HORTOBÁGYINÉ NAGY Ágnes, Bp., Sapientia Szerzetesi Hittudományi Főiskola Családpedagógiai Intézete, 2005.

Házasság és család, szerk. HORVÁTH-SZABÓ Katalin, Bp., Új Ember, 2008.

- HORVÁTH-SZABÓ Katalin, *A házasság és a család belső világa*, Bp., SE Mentálhigiéné Intézet, 2007.
- ROSS CAMPBELL, *Nehéz évek*, Bp., Harmat, 1992, 2001.
- GARY CHAPMAN, *Egymásra hangolva. Az öt szeretet-nyelv a házasságban*, Bp., Harmat, 2002.
- THEODOR BOVET, *Felette nagy titok. Könyv a házasságról*, Bécs, 1983; Bp., Vigilia Kiadó, 2002 (Sapientia Családpedagógiai Füzetek, 2).
- CARLO FIORE, *A fiatalok etikája 1–2*, Bp., Don Bosco Kiadó, 2002; 2005.
- FÉK tanári kézikönyv I–III, Bp., Timóteus Társaság Alapítvány Fiatalok az Élet Küszöbén (FÉK) Szolgálata, 2000; 2004; 2006; 2009.
- J. MCDOWELL, D. DAY, *Miért váj?* , Bp., Timóteus Társaság Alapítvány Fiatalok az Élet Küszöbén (FÉK) Szolgálata, 1995.
- J. RÖTZER, *Természetes fogamzásszabályozás*, Bp., Herder, 1992.
- Arbeitsgruppe NFP: *Természetes és biztonságos*, (Munkafüzet), Bp., Természetes Családtervezési Tanácsadók Munkaközössége, 1995.
- VARGA PÉTER, *Spielhözni*, Bp., Magánkiadás, 2008.
- D. GOLEMAN, *Érzelmi intelligencia*, Bp., Háttér, 1997.

Az egynapos borjú már elkíséri anyját a legelőre